

KAPITTEL 6

Bibel 2011

Arbeidet med Bibel 2011 startet i 1999 og var planlagt ferdig i 2010. Revisjonsprosessen begynte med NT i 1999, og resulterte i en serie av prøveoversettelser (*NTR*-serien) og en ferdig oversettelse i 2005, publisert som NT05. Arbeidet med GT startet innledningsvis i 2003, og resulterte fortløpende i prøveoversettelser (*GTR*-serien). Den ferdige GT-oversettelsen ble publisert i Bibel 2011, sammen med en justert utgave av NT05. Sammen utgjorde de Bibel 2011, som ble Bibelselskapets tredje fullstendige oversettelse til norsk.

Bakgrunn

Mottakelsen av NO78 var blandet. Likevel er det ingen tvil om at oversettelsen klarte å kommunisere med brukergruppene. Den fikk gode salgstall. I prinsippene for Bibel 2011 presiserte OU at NO78/85 «har vist seg å være en kvalitetsmessig god oversettelse, og den har hatt et betydelig bruksmessig gjennomslag. Men den har som enhver bibeloversettelse sine mangler og kan forbedres. OU mener at tiden nå er inne til å gjøre en god oversettelse enda bedre ved å forbedre det vi i dag finner å være enkelte noe svake punkter i NO -78/85.»²³¹ Forbedringen gikk ut på at man skulle ta et steg i konkordant retning. Dette kan også ses som en imøtekommelse av kritikken som hadde oppstått i kjølvannet av NO78/85, ikke minst fra miljøet rundt Norsk Bibel.

Oversettelsesteamet

Her følger en kort oversikt over sentrale personer i oversettelsesprosessen og hvilke grupper de var engasjert i.

---

²³¹ Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

Det nye testamente

I arbeidet med Det nye testamente delte man seg i oversettergrupper: én Paulus-gruppe og én gruppe på de synoptiske evangeliene. Hver gruppe bestod av fem personer: To primæroversettere (én for bokmål og én for nynorsk), én språkkonsulent, én teologisk konsulent og én sekretær.

Oversettergruppen «Paulus» oversatte de paulinske brevene samt den johanneiske litteraturen. Reidar Aasgaard (dr.theol.) var primæroversetter for bokmål. Aasgaard hadde skrevet en doktoravhandling om Paulus-brevene og var på denne tiden vikarierende førsteamanuensis ved TF. Hans Johan Sagrusten (cand.theol.) var primæroversetter for nynorsk. Gunnar Johnstad var teologisk (dvs. bibelfaglig) hovedkonsulent for både NT og GT. Johnstad gjorde arbeidet ved siden av sin stilling som førsteamanuensis ved NLA Høgskolen. Astri Ramsfjell var språkkonsulent (bm/nn) i denne gruppen.

I synoptiker-gruppen var Bjørn Helge Sandvei (cand.theol.) primæroversetter for bokmål. Sandvei utførte arbeidet ved siden av sin stilling som førstelektor ved MF. Harald Tveit var primæroversetter for nynorsk. Tveit hadde tidligere virket som misjonsprest og bibeloversetter på Mali. Sylfest Lomheim var språkkonsulent (bokmål/nynorsk).

For øvrig var Ruth Vatvedt Fjeld språkkonsulent (bokmål) på enkeltoppdrag. Håvard Rem var stilist (bokmål) på enkeltoppdrag. Hans gjennomlesning gjaldt primært Lukasevangeliet. Tilsvarende gjelder Edvard Hoem, som var stilist på nynorskteksten. Fra og med 2003 ble to skjønnlitterære forfattere tilknyttet NT-prosjektet: Paal-Helge Haugen ble nynorskstilist og Hanne Ørstavik bokmålsstilist. Begge fikk i oppdrag å gi respons på hele oversettelsen av Det nye testamente, slik den fremstod i prøveoversettelsene i den publiserte *NTR*-serien.

Den første delen av arbeidet foregikk i oversettergruppene. I den videre prosessen fantes det flere komitéer som skulle bearbeide teksten videre. Her hadde man blant annet en redaksjonskomité (ofte kalt «redkom»). Den bestod av prosjektleder Hans-Olav Mørk, Johnstad og prosjektansvarlig Turid Barth Pettersen. Sagrusten ble med etter hvert.

I det videre arbeidet hadde man også en gruppe kalt «redaksjonsgruppe forlag», som bestod av Mørk og Sagrusten. OU-leder Hans Kvalbein

og Johnstad var også med i dette arbeidet. Hans Kvalbein var for øvrig OU-leder fra prosjektets start i 1999 og frem til 2006, da arbeidet med GT for alvor var i gang. Da var det naturlig at en gammeltestamentler overtok denne rollen. Det ble Kåre Berge.

Det gamle testamente

I likhet med organiseringen av NT-arbeidet startet grunnarbeidet i forskjellige oversettergrupper. Oversettergruppene bestod av primæroversetter, sekundæroversetter (med kildepråkkompetanse), bokmåls- og nynorskstilist (skjønnlitterær forfatter) samt en teologisk konsulent. I arbeidet med GT ble dermed de skjønnlitterære forfatterne inkludert helt fra starten. Siden jeg kun behandler én GT-tekst fra Bibel 2011, har jeg valgt å beskrive temaet mer inngående i den relevante teksten.

Kåre Berge var OU-leder 2006–2010. I arbeidet med GT fortsatte Mørk og Johnstad i redaksjonskomitéen. Ut over dette var Anders Aschim og Elisabeth Levy faste medlemmer i denne komitéen.

Beskrivelsen av Bibelselskapets styre er relevant for både GT og NT. Sammensetningen av styret var noe annerledes under arbeidet med Bibel 2011 (1999–2011) enn organiseringen i tiden før 1984, året da Bibelselskapets rådsstruktur ble endret. De senere lovendringene har ikke hatt særlig betydning for spørsmålet om bibeloversettelse.²³² Riktignok har Den norske kirkes stilling igjen blitt svekket i forhold til lovene fra 1984. I de nye lovene fra 1984 måtte 8 av 14 styremedlemmer være medlem i Den norske kirke, og dette gjaldt frem til frem til 2003. I 2003 ble styresammensetning endret, og fra da av var det nok at 8 av 14 var medlemmer i et luthersk kirkesamfunn, noe som naturligvis også inkluderte frikirkelige. Dette, sammen med punkt b, demonstrerer den økumeniske utviklingen Bibelselskapet har gått gjennom:

Bibelselskapet skal ha et styre med 14 medlemmer, inklusive leder og nestleder:

---

²³² Før arbeidet med Bibel 2011 begynte, kom det inn en ny presisering i lovene (§ 9) om OU, der det heter at «styret gir regler om antall medlemmer av oversettelsesutvalget og om utvalgets virksomhet».

- a) åtte medlemmer og ett varamedlem fra lutherske kirkesamfunn. Minst ett av medlemmene skal være biskop fra Den norske kirke. Minst ett av medlemmene skal være under 30 år ved begynnelsen av hver styreperiode.
- b) fire medlemmer og ett varamedlem fra andre kristne trossamfunn. Minst ett av medlemmene skal være under 30 år ved begynnelsen av hver styreperiode.
- c) to representanter, med to varamedlemmer, valgt av og blant de ansatte.²³³

Den økumeniske utviklingen er også tydelig ved valget av Tor Tjeransen (adventist) som leder fra juni 2009 til 2012. Fra arbeidets start i 1999 og frem til 2009 var Odd Bondevik (biskop i Møre 1991–2008) styrets leder.

I arbeidet med UO59 og NO78 var Bibelselskapet primært en underleverandør for Den norske kirke. I ettertid har Bibelselskapet vokst til å bli en bred økumenisk organisasjon. Dette legger tydelige føringer om at oversettelsesarbeidet ikke skal være forankret i en bestemt konfesjon. Siden alle hovedretningene innenfor kristendommen hovedsakelig står samlet i kristologien, vil det være interessant å se hvorvidt denne interkonfesjonelle delen likevel blir førende i denne oversettelseskonteksten.

Profil og prinsipper

Prinsipper for revisjon av NO78/85

Prinsippene for revisjonen av NO78/85 ble godkjent av Bibelselskapets styre 15. februar 1999 etter innstilling fra oversettelsesutvalget.²³⁴ Planen var først å gi ut en revisjon av Det nye testamente, for deretter å ta for seg Det gamle testamente. Prinsippene som ble vedtatt, gjaldt både for revisjonen av NT og GT. I første omgang var det bestemt at man skulle foreta

²³³ Sitatet er fra Bibelselskapets lover fra 2011, BS, digitalt arkiv.

²³⁴ En forkortet utgave av prinsippene er gjengitt i *NTR* 1:10–13. I *GTR* sies det at prinsippene «har generell relevans også for GT». *GTR: Det gamle testamente revidert med oversetternes kommentarer*, bd. 2, *Mos: 1. Mosebok 1–5, Jesaja 1–39, Utvalg fra Salmenes bok. Karl Ove Knausgård: Litterære strukturer i urhistorien* (Oslo: Det Norske Bibelselskap, 2008), 8.

en varsom revisjon av Det nye testamente, men på et senere tidspunkt i prosessen begynte man å kalle dette for en ny oversettelse.²³⁵

Oversettelsesmetode

Selv om prosjektet i utgangspunktet startet som en varsom revisjon av NO78/85, beskriver prosjektleder Mørk i tilbakeblikk: «We also became conscious of the fact that the revision mandate was so comprehensive that we were actually making a completely new translation.»²³⁶ Mørk beskriver at «målet for arbeidet var en tekst som lå «nærmere grunnteksten» og «nærmere det norske språket»». ²³⁷ «Nærmere grunnteksten» tilsa at man skulle gå et steg i retning av det konkordante og «i størst mulig grad gjenskape de litterære strukturene i kildetekstene».²³⁸ De opprinnelige prinsippene fra 1999 er i seg selv selvmotsigende ved at de vil videreføre to prinsipper som egentlig ikke går sammen. På den ene side skal man komme nærmere kildeteksten, men samtidig fremvise kontinuitet med eksegesen i NO78/85. I de opprinnelige prinsippene har dette en klar sammenheng med at man opprinnelig tenkte seg dette som en revidert oversettelse.²³⁹ Her skjedde det imidlertid en utvikling etter hvert som man høstet erfaring med arbeidet. OU-leder Hans Kvalbein informerte Bibelselskapets styre i 2001 om at hans «inntrykk etter vel to års arbeid med oversettelsen av NT, er at NO78 har et større «forbedringspotensiale» enn jeg trodde da vi startet».²⁴⁰ Man kan ellers spore denne utviklingen når man sammenligner de opprinnelige, upubliserte retningslinjene fra

235 Bøe og Holmås, *Når Ordet blir norsk*, 217. På omslaget til NT05 er oversettelsen imidlertid mer moderat beskrevet som en «revidert oversettelse».

236 Hans-Olav Mørk, «Hearing the Voice of the Other: Engaging Poets and Writers as Bible Translators, with a Case Study on Isaiah 7.14», *BT* 63, nr. 3 (2012): 153.

237 Hans-Olav Mørk, «Å gjendikte Gud: Bibeloversettelse som skjønnlitterær kunst», *Mellom* 1, nr. 1 (2015): 45.

238 Ibid.

239 Begrunnelsen for kontinuitet er tydelig knyttet til at man opprinnelig så for seg at det skulle være en revidert oversettelse, jf. prinsippene: «Også når det gjelder de eksegetiske (fortolkningsmessige) valg (basert bl.a. på leksikalsk, filologisk, semantisk og hermeneutisk forståelse og på arkeologisk viten), vil en revidert oversettelse i hovedsak følge den nåværende oversettelsen; bare der det foreligger ny leksikalsk og filologisk innsikt som allerede er allment akseptert og innført i nyere internasjonale oversettelser, vil man vurdere å avvike fra den eksegese som foreligger i NO -78/85.» Se vedlegg 2 og 3.

240 BS, digitalt arkiv. Fremlegg på styremøtet 27.9.01.

1999 med de publiserte retningslinjene i *NTR* 1, *Luk*, fra 2003. Førstnevnte omtaler (naturligvis) den *varsomme* revisjonen som «idiomatisk», noe de sistnevnte unnlater, og i stedet opplyser at «en ønsket å gå et lite skritt tilbake mot en mer konkordant oversettelse enn den sterkt idiomatiske NO 78. Det betyr at en ville komme nærmere grunntekstens ordlyd og unngår altfor frie og muntlige omskrivninger».²⁴¹ Likevel er det tydelig at også de opprinnelige prinsippene la opp til en konkordant gjengivelse på flere punkter: «Når en konkordant gjengivelse kan uttrykkes i en naturlig og god norsk språkføring, bør den imidlertid ikke fravikes. Det finnes i NO -78/85 enkelte eksempler på det som kan sies å være unødvendig ikke-konkordant gjengivelse.»²⁴² Det var for øvrig også tre andre prinsipper som forsterket det konkordante kravet: (1) fokuset på intertekstualitet, som innebærer å «få frem de indrebibelske forbindelseslinjer i mange bibelske tekster».²⁴³ Prinsippet om konkordans, som ideelt sett innebærer å gjengi ett ord i kildepråket med ett motsvarende ord i mottakerspråket, gjør det utvilsomt lettere for leseren å få øye på de indrebibelske forbindelseslinjene, altså der hvor kildeteksten bruker like ord eller uttrykk. Prinsippene bruker parallelliteten mellom Jes 49,24a og Mark 3,27 for å illustrere dette, noe som altså åpner for å synliggjøre linjene, også mellom de to testamentene. (2) Prinsippet om pregnans. Dette prinsippet innebærer en strammere stil og mindre ordrike gjengivelser, slik man ofte fant i NO78/85:

Pregnans bidrar til å gi en tekst en stram stil og gjøre den lettere memorerbar. En revisjon vil tilstrebe noe sterkere pregnans enn i NO -78/85, som – dette gjelder i første rekke bokmålsutgaven og spesielt oversettelsen av brevlitteraturen – iblant er unødvendig ordrik og «pratsom» i språkføringen og noen ganger unødvendig omskrivende, forklarende og «belærende» i fremstillingsformen.²⁴⁴

241 Se den forkortede versjonen av prinsippene i *NTR* 1:10–13, her s. 10 (uth. i orig).

242 Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

243 Jf. «Under dette punkt [konkordans] kan også nevnes den økende vekt man i forskningen de senere år har lagt på å få frem de indrebibelske forbindelseslinjer i mange bibelske tekster (jf. begreper som intertekstualitet, relecture, resepsjon). Dette vil utfordre revisjonen til å tydeliggjøre indrebibelske assosiasjoner. Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

244 Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

Ønsket om å unngå omskrivninger og forklaringer henger også sammen med det som foreskrives om (3) rytme og stilpreg: «Det bør ikke uten videre tilstrebes språklig variasjon av grunntekstens uttrykksmåte når gjentakelsen av ord og vendinger er et tilsiktet virkemiddel i tekstene det oversettes fra.»²⁴⁵ Retningslinjene foreskriver også en konkordant oversettelse av metaforer, i motsetning til tendensen i NO78/85, der man i stor grad «avmetaforiserte» metaforene, «med det resultat at det semantiske innholdet i en tekst er blitt innsnevret og rikdommen i språket redusert».²⁴⁶ Et stort steg ble altså tatt i konkordant retning, og dermed et stort steg bort fra Nidas oversettelsesprogram.

Deltakernes erfaringer tilsier også at konkordans og konsistens ble vektet høyt. Anders Aschim, som var med under GT-arbeidet, satt i redaksjonskomitéen (redkom), som så på helheten i oversettelsen. Aschim forteller at konsistens «stod høyt på dagsorden».²⁴⁷ På spørsmålet «Hvordan taklet dere utfordringen med konsistens og tanken om at ett ord kan ha forskjellige betydninger i ulike kontekster?», svarer Aschim: «Alle oversettere blir på et eller annet tidspunkt pragmatikere, for i oversettelsen må det stå én ting. Du kan ikke sette to. Vi hadde mange diskusjoner rundt dette, og det var vel av de ting som tok mest tid i prosjektet.»²⁴⁸ Fordelen i dette prosjektet var at de hadde dataverktøy som gjorde det lettere å få oversikt over hvordan bestemte ord var gjengitt. Aschim forteller om dette: «Vi har gjort ufattelig mye søk nettopp i disse situasjonene og sett på hvordan vi har gjengitt det andre steder.»²⁴⁹ Aschim bekrefter at han knytter konsistens sammen med konkordans, eller «transparens», som han foretrekker som begrep. «Transparens» betyr for Aschim at ordene og koblingene i kildeteksten skal synliggjøres i oversettelsen, så langt det er mulig.²⁵⁰

Om arbeidet med Det nye testamente forteller Aasgaard:

Etter min mening var konsistens-prinsippet viktig hele veien underveis i arbeidsprosessen, og spesielt når det gjaldt teologisk eller begrepsmessig sentrale

245 Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

246 Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

247 Intervju 18.2.16.

248 Intervju 18.2.16.

249 Intervju 18.2.16.

250 Intervju 18.2.16.

termer og uttrykk. Det var særlig viktig å sikre slik konsistens innen de enkelte hovedkorpus, f.eks. Johannes-litteraturen (for min del ekskl. Åp) og Paulus-brevene (for min del de sju uomtvistet autentiske Paulus-brevene). Når det gjaldt andre tekstelementer enn disse sentrale termene og uttrykkene, var konsistens noe mindre viktig; da var språklig flyt, forståelighet o.a. like viktig.²⁵¹

Dersom dette er representativt for hele NT-prosessen, kan man si at fokuset på konsistens (konkordans) var noe mindre enn hva Aschim presenterer ovenfor, der det i større grad fremmes som viktig å oversette ett ord likt *på tvers av* de ulike GT-skriftene. I mine utvalgte tekster finner man uansett «teologisk og begrepsmessig sentrale termer og uttrykk», og konsistens ville derfor være viktig, i tråd med Aasgaards beskrivelse. Dette knytter han til nivåene han var med på, men også til den videre behandlingen på høyere nivå: «Slik konsistens [jf. sitatet ovenfor] var et hensyn vi var atskillig opptatt av i de trinnene av revisjons-/oversettelsesprosessen der jeg var involvert. Og så var det – slik jeg oppfattet det – de høyere nivåers/redkoms ansvar å sjekke dette i siste instans for å avdekke glipp fra vår side og sikre ytterligere konsistens.»²⁵²

Johnstad, som også var med i redkom, har også påpekt (s. 363) at de tilstrebet konkordans, og svarer på en måte som tilsier at konsistens og konkordans er to sider av samme sak. Svaret hans indikerer også at redkom anså konsistens som overordnet viktig, også *på tvers av* de ulike forfatterstemmene og hovedkorpusene innenfor NT, slik Aasgaard beskriver det i sitatet ovenfor.

Overordnet kan man tenke seg at GT-oversettelsen vil være noe mer konkordant, i og med at GT-arbeidet startet på et tidspunkt da prosjektet hadde utviklet seg mer og mer mot nyoversettelse.

Form og innhold

Prosjektleder Mørk skriver at «Bibel 2011 representerer på mange måter en reaksjon mot Nidas syn på forholdet mellom form og innhold».²⁵³

251 Korrespondanse 29.10.16.

252 Korrespondanse 29.10.16.

253 Mørk, «Å gjendikte Gud», 43.

Som vi har sett, hevder Nida at budskapetets form *må* endres for å bevare innholdet, (den antatte) meningen. I arbeidet med Bibel 2011 snus dette rundt. Formen *er* innholdet. Karl Ove Knausgård, som var med som stilist, skriver at språket ikke er «en container som frakter et urørt innhold til oss fra fjerne tider». Språket, sier han, «er det vi tenker i, og alle forandringer man gjør i språket, forandrer også tankene».²⁵⁴ Hanne Ørstavik, som var språklig konsulent, understreker dette videre: «Språk er leksikalsk, semantisk betydning, det er klang og rytme og stilnivå, språk er følelse. Språket er alt dette, på en gang. Språket formidler ikke et innhold. Språket ER dette innholdet.»²⁵⁵ Prinsippene for oversettelsen la dermed opp til en sterkere interesse for å ivareta tekstens form, nettopp fordi tekstens form er meningsbærende i seg selv, og konsekvensen blir at prinsippene i langt sterkere grad la opp til å bevare flertydigheter i tekstene. Paal-Helge Haugen, som var språkkonsulent, stiller et retorisk spørsmål til Nidas oversettelsesfilosofi: «Vil nokon faktisk ha oss til å tru at bibelforteljingane alltid lar seg bryte ned til eintydige utsegner?»²⁵⁶ Mørk skriver: «Uten kanskje helt å være klar over det hadde Bibelselskapet laget kriterier som forutsatte en bevisst holdning til bibeltekstens litterære form.»²⁵⁷ I denne tilnærmingen til oversettelse blir det også viktig at ordene blir gjengitt med korrekt leksikalsk betydning. Mørk siterer Ørstavik, som poengterer dette:²⁵⁸

Jeg tenker at bibelspråket faktisk er Guds ord, som hendelse. Da må det være et språk som virker. Og det skjer blant annet gjennom språkets billedkraft. Derfor er det like viktig å ivareta litterære kvaliteter, som at ordene har korrekt leksikalsk betydning. For det ligger mening også i klang, rytme og gjentagelse.²⁵⁹

254 Karl Ove Knausgård, «Hjelpemann på Bibelen», i Christine Amadou og Anders Aschim (red.), *Bibelsk* (Oslo: Verbum, 2011), 45–46.

255 Hanne Ørstavik, «Hvor i språket er det Gud når fram?», i Amadou og Aschim (red.), *Bibelsk*, 83.

256 Paal-Helge Haugen, «Å lese korrektur på Skrifter», i Amadou og Aschim (red.), *Bibelsk*, 71.

257 Mørk, «Å gjendikte Gud», 45.

258 Se *ibid.*, 46.

259 Hanne Østervik i intervju med Jon Kåre Time, «Guds korrekturleser: Hanne Ørstavik har kontrollert og språkvasket Bibelselskapets nyoversettelse av Det nye testamentet», *Morgenbladet*, 18. november 2015, https://morgenbladet.no/boker/2005/guds_korrekturleser, 34.

Alt i alt legger disse kriteriene strenge bånd på oversetterne, som må holde seg til tekstens form og til at ord må være leksikalsk belagt. I den idiomatiske metoden står oversetteren mye friere, siden tekstens form her oppfattes som sekundært, og ikke det primære oversetteren skal oversette.

Den litteraturvitenskapelige tilnærmingen i bibeloversetterfaget supplerer den historisk-kritiske tenkemåten som har dominert bibelfagene i 150 år.²⁶⁰ Mens den sistnevnte tilnærmingen fokuserer på virkeligheten bak teksten og hvordan tekster har oppstått og utviklet seg over tid, ligger fokuset i den litteraturvitenskapelige tilnærmingen primært på å utforske bibeltekstene slik de forekommer i deres endelige form.²⁶¹ I vurderingen av de aktuelle tekstene vil jeg derfor måle gjengivelsene opp mot dette kriteriet.

Litteraturvitenskapelig tilnærming

Ovenfor så vi at Mørk beskrev at Bibelselskapet uten kanskje helt å være klar over det hadde laget kriterier som forutsatte en bevisst holdning til bibeltekstens litterære form. Likevel var det forfatterne «som for alvor brakte en litteraturvitenskapelig betraktningssmåte inn i prosjektet», ifølge Mørk.²⁶² Å oversette tekstens form, kan også innebære noen utfordringer for en teologisk tilnærming, som ofte forholder seg til tekst på en annen måte. Mørk setter den litterære tilnærmingen opp mot en teologisk tilnærming av tekst: «Theologians [...] often read the text as a «message» and therefore tend to separate form from content without realizing that in doing so they violate the literary integrity of the text and narrow the interpretative possibilities significantly.»²⁶³ Både en litterær og en konkordant tilnærming vil derfor fokusere på tekstens form, og holde fortolkningsmulighetene åpne der hvor kildeteksten er åpen. Dette får også konsekvenser for *leserens* makt: «If the text is presented

260 Mørk, «Å gjendikte Gud», 46.

261 Jf. også Mørk, «Hearing the Voice of the Other», 155: «[T]he weight of literary interest falls on the final redactional activity that has given the texts and the literary corpuses [*sic!* in] their extant form.»

262 Mørk, «Å gjendikte Gud», 45.

263 Mørk, «Hearing the Voice of the Other», 155.

with its ambiguities intact, then all who hear and read it must become interpreters.»²⁶⁴ Mørk skriver også at dette er et frigjørende perspektiv når det kommer til spørsmålet om dogmatisk fortolkning av bibeltekster.²⁶⁵ Dersom kildeteksten er tvetydig i sentrale kristologiske tekster, vil idealet være at oversettelsen skal ivareta dette åpne fortolkningsrommet. Dette kan naturligvis føre til at man åpner teksten for kristologiske implikasjoner som kan stride mot kirkens tradisjonelle kristologi. Det blir interessant i den videre analysen av enkelttekstene å vurdere hvorvidt dette prinsippet realiseres.

Fremmedgjøring eller hjemliggjøring?

Idéhistoriker og fagoversetter Christine Amadou, som var medlem i OU i oversettelsesprosjektet, fremhever fremmedgjøringen som en av nyskapingene i Bibel 2011:

Fremmedheten er et klart kjennetegn ved Bibel 2011, helt i tråd med Schleiermacher. Hans oversettelsesteoretiske *dictum* sa nemlig at det var originalens ånd som skulle bevares. Da måtte ikke oversettelsen bli dagligdags, men ta vare på en syntaktisk og uttryksmessig distanse. Man skulle merke at teksten var fremmed og dens verden uvant.²⁶⁶

Aschim stiller seg også bak Amadou på dette punktet, og mener hennes konklusjon er berettiget:²⁶⁷

I de eldste norske bibeloversettelsene hadde man et behov for å forankre teksten i det norske, både når det gjaldt landskap og levesett. Bibel 2011 går derimot langt i å vise det fremmedartede. På den måten gjenspeiler den en ny bevissthet om hvordan det norske blir til nettopp i møte med det fremmede.²⁶⁸

I intervju forteller prosjektansvarlig Turid Barth Pettersen at de nok ikke brukte selve ordet «fremmedgjøring», men at «det skulle være så

264 Ibid., 154.

265 Ibid.; Mørk, «Å gjendikte Gud», 45.

266 Christine Amadou, «Hurlumhei hos Hieronymus», *Prosa: Tidsskrift for sakprosa* 17, nr. 6 (2011), <http://prosa.no/oversatt/hurlumhei-hos-hieronymus/>.

267 Aschim, *Bibelen* 3.0, 256–57.

268 Amadou, «Hurlumhei hos Hieronymus».

nær grunnteksten som mulig, og beholde bilder og metaforer, og da kan du si at «fremmedgjøring» er et begrep som beskriver konsekvensen av det». ²⁶⁹ Fremmedgjøringsbegrepet ligger også nær ett av prinsippene bak Bibel 2011, som var «troskap mot «fremmed» kultur». Dette prinsippet ser likevel ut til å ha blitt overstyrt av et motstridende ideologisk hensyn om «kjønnsinkluderende språk». Uten tvil reflekterer Bibelens språkbruk de patriarkalske strukturene i samfunnet for øvrig på bibelsk tid. ²⁷⁰ Ved å bruke kjønnsinkluderende språk, har man i dette tilfellet utelukket å bevare det fremmede i bibelteksten, og dette svarer i stedet til det motsette, hjemliggjøring.

Paratekst

Selv om Bibelselskapet fremdeles er forpliktet på UBS' regel om «no doctrinal notes or comments», ser det ikke ut til å være eksplisitt nevnt i Bibelselskapets arkiver. Like fullt har Bibelselskapet vært klar over det potensielt problematiske aspektet ved en fortolkende paratekst. Dette er også tydelig i retningslinjene for fotnotene:

Vi satser på et utvidet noteapparat, som ikke minst også skal inkludere forklaringer til tekstkritiske valg og avvikende lesemåter. Se for eksempel Luk 2,14; 4,4; 10,1; 11,2–4. Fotnotene gir også nødvendige realopplysninger og orienterer (upolemisk!) om andre oversettelsesmuligheter. SO[2000] viser også her en vei som vi kan følge et godt stykke. ²⁷¹

Her ser vi at det i første omgang er realopplysninger og oversettelsesmuligheter som skal fylle fotnotene. I møtet i oversettelsesutvalget 21.–22. juni 2005 fremheves «fortolkende forklaringer» som ett eksempel «på typer fotnoter som kan være problematiske». ²⁷² I en formulering fra styreprotokollen 6. juni 2005 ser man også at det foreligger en bevissthet om at oversettelsen skal ha en bred mottakelse: «Når det gjelder

²⁶⁹ Intervju 21.6.16.

²⁷⁰ Jf. også Bøe og Holmås, *Når Ordet blir norsk*, 87; Marianne Bjelland Kartzow, «Inkluderende bibel er en illusjon», *Aftenposten*, 6. april 2003, 9.

²⁷¹ Prinsippene, se vedlegg 2 og 3.

²⁷² BS, digitalt arkiv, møtereferat, sak OU21/2005.

footnotene, påpekte styret at de må være kvalitetsmessig på høyde med teksten, og ikke kontroversielle; noe som kan ødelegge for aksepten av oversettelsen.» Generelt sett kan man derfor si at det har vært en bevissthet i Bibelselskapet om det kontroversielle aspektet ved fotnoter. Bibelselskapet har her kunnet trekke på erfaringene fra UO, Utvalg66 og NO78/85, og vurdere mottakelsene og kontroversene som hadde oppstått i ettertid. Parateksten har nemlig vært et kontroversielt punkt ved alle disse oversettelsene, også på områder som går ut over det rent konfesjonelle.²⁷³

Mot slutten av arbeidet med Bibel 2011 utarbeidet OU tydelige retningslinjer for notene. Notene i NTo5 skulle også revideres i lys av dette:

1. Kan også oversettes – der det er stor tvil og delte meninger i de store oversettelsene mht. til betydning. «Tidligere oversatt»-noter går ut.
2. Ikke spesielle forskeres teorier
3. Ikke for nærsynte noter utfra oversetterens faglige perspektiv
4. Direkte relevante opplysninger. Eks: provins. Relatert til perserriket, strykk opplysninger om jødiske ledere for provinsene (ikke direkte relevant)
5. Ikke kontroversielle synspunkter som det ikke er stor enighet om, for eksempel i forhold til datering av bibelske håndskrifter.
6. En hjelp for bibellesere flest. Relevante opplysninger som er interessante for vanlige folk og som vanlige folk ikke har forutsetninger for å vite.
7. Basics, ikke fagteologi/studiebibel.²⁷⁴

Også her er det mulig å spore en varsomhet overfor notenes innhold. Ikke minst er dette tydelig når fire av punktene (2, 3, 5 og 6) presiserer hva notene ikke skal inneholde. Primært begrenser notene seg til alternative oversettelser, realia og relevant informasjon for «vanlige

²⁷³ Dette avsnittet bygger i stor grad på Beckmann, «Noter til gjenfødelse», 407.

²⁷⁴ BS, digitalt arkiv. Sitatet er hentet fra et sakspapir til OU-møtet i mars 2010, som oppsummerte hva OU hadde blitt enige om i februar 2010.

folk». Med hensyn til teologiske fortolkninger er retningslinjene svært varsomme.

Når det gjelder overskriftene, nevner Aschim at det i Bibel 2011 har vært «et ønske om å gjøre dem mest mulig deskriptive».²⁷⁵ Det har ikke vært mulig å oppspore noen tydelige retningslinjer for kryssreferansene.

Forholdet til virkningshistorien

Forholdet til virkningshistorien ligger implisitt i punktene ovenfor om fremmedgjøring og den litterære og konkordante tilnærmingen. Alle disse tilnærmingene tilsier at teologiske hensyn i utgangspunktet ikke skal virke inn på arbeidet. Siden relasjonen til virkningshistorien ikke er beskrevet eksplisitt i prinsippene, har jeg intervjuet og korrespondert med et stort antall av prosjektdeltakerne for å spørre dem om dette. Jeg begynner her med NT, som var først ute i oversettelsesprosessen.

Arbeidet med Det nye testamente

I intervjuer med sentrale aktører i oversettelsesprosessen kommer det frem at premisset for arbeidet var at tekstene skulle oversettes ut fra sin opprinnelige, historiske kontekst. Reidar Aasgaard, primæroversetter på bokmål i Det nye testamente, forteller om utgangspunktet for deres arbeid:²⁷⁶

- RAA: Utgangspunktet for oversettelsesarbeidet vårt var at vi ikke skulle ta hensyn til kirkelige behov og ønsker. Vi skulle ta historisk-eksegetiske hensyn i hvordan vi oversatte, og så var det opp til de enkelte kirker og kirkesamfunn hvordan de ville bruke teksten, og hva de ville ta inn i sine liturgier eller bekjennelsesformularer.
- MB: Men dette prinsippet, var dette skriftlig?
- RAA: Det lå der som et premiss – at vi skulle oversette i tråd med hva vi mente var sakssvarende fra selve teksten, opphavsteksten, og ikke ta hensyn til den kirkelige tradisjon. Den diskusjonen var oppe en

²⁷⁵ Aschim, *Bibelen* 3.0, 227.

²⁷⁶ Telefonintervju 25.3.14.

del særlig i forbindelse med Fader vår, men et par andre tilfeller også, fordi de er så viktige for liturgien. Vi var enige om dette, og hadde full støtte på dette fra Hans Kvalbein som leder i OU, og som ellers satt med mye myndighet – vi fikk støtte fra ham på at vi skulle gjøre det slik. Og derfor var vi i gruppediskusjonene våre enige om at vi skulle følge det historisk-eksegetiske, og så la det være opp til Den norske kirke eller andre om de ville ta i bruk den eller den formen.

MB: Så det var uttalt muntlig?

RAA: Ja, det var uttalt muntlig ved flere anledninger. Vi forutsatte derfor et klart skille, prinsipielt, mellom vårt oversettelsesarbeid og de kirkelige behovene og ønskene. Så vi var bevisst på ikke å la oss styre av noen form for kirkelig tradisjon eller dogmedannelse, dogmehistorie, eller noe sånt. Det vil si å la det ene være det ene og det andre være det andre, vel vitende om at det finnes ulike syn. Men at det altså var den historiske teksten vi i oversettergruppa og Bibelselskapet generelt skulle formidle, og så skulle man i de ulike kirkelige settinger ta det videre der slik som man mente var best. Hva som så skjedde i den videre prosessen i Bibelselskapet, regnet jeg med at ble ivaretatt ut fra disse forutsetningene.

Også Gunnar Johnstad, teologisk hovedkonsulent for Bibel 2011, forteller i intervju at trosbekjennelsene i utgangspunktet ikke skulle spille inn i oversettelsesarbeidet.²⁷⁷ Tekstene skulle med andre ord oversettes ut fra sin opprinnelige historiske kontekst.

Arbeidet med Det gamle testamente

Forholdet til virkningshistorien blir noe mer komplisert når det kommer til arbeidet med GT, ettersom oversettelsen her bygget på masoret-teksten fra middelalderen. På spørsmålet «Var det uttalt (muntlig eller skriftlig) i oversettelsesprosessen at man skulle oversette tekstene ut fra deres historiske kontekst? (Altså, uten bevisste hensyn til virkningshistorien i

---

²⁷⁷ Telefonintervju 28.3.14.

NT, og uten bevisste hensyn til kirkens lære, nedfelt i bekjennelsene)»,²⁷⁸ beskriver Weyde:

Premisset for oversettelsen av Det gamle testamente (GT) var at arbeidet skulle gjøres på grunnlag av den masoretiske teksten (MT), altså den hebraiske teksten som også NO78/85 bygde på. Nytt nå var imidlertid at også Qumran-tekster skulle inkluderes i arbeidet med oversettelsen, og disse tekstene kunne influere på oversettelsen dersom det kunne sannsynliggjøres at Qumran-tekstene forutsetter en mer opprinnelig, eventuelt bedre, hebraisk tekst. I slike tilfeller kunne også overveielser av historisk karakter spille inn. [...] I enkelte tilfeller har også den greske oversettelsen Septuaginta (LXX) influert på oversettelsen til norsk, og da i tilfeller der den hebraiske teksten er uklar, ufullstendig eller ødelagt. Da måtte vi vurdere om LXX går tilbake på et eldre, kanskje bedre hebraisk tekstgrunnlag enn MT.²⁷⁹

Unntakene fra MT handler derfor hovedsakelig om å komme nærmere en mer opprinnelig tekst enn hva MT-tradisjonen i enkelte tilfeller representerer. Weyde fortsetter: «I oversettelsesarbeidet tok vi aldri hensyn til virkningshistorien i NT, heller ikke til senere kirkelig tradisjon og heller ikke til kirkens lære slik den er nedfelt i bekjennelsesskriftene.»²⁸⁰ Intervjuer og korrespondanse med en rekke aktører fra flere nivåer i oversettelsesprosessen bekrefter det Weyde skriver. Ifølge disse aktørene var utgangspunktet for arbeidet at man skulle formidle teksten ut fra dens opprinnelige kontekst, uten bevisste hensyn til virkningshistorien, verken i NT eller i kirkens senere lære.²⁸¹ Fløysvik utdyper dette: «Ja, så

278 Dette spørsmålet med omtrentlig lik formulering ble sendt ut til samtlige primæroversettere.

279 Korrespondanse 18.6.16.

280 Korrespondanse 18.6.16.

281 Dette gjelder både deltakere i oversettergruppene, som bl.a. Aschim (også OU-medlem og medlem av redkom), Gunnar Magnus Eidsvåg (korrespondanse 17.6.16), Torleif Elgvin (korrespondanse 26.11.15), Gunnar Haaland: «Oversettelsen av Jes 7,14 er vel det tydeligste eksempelet i Bibel 2011 på at en historisk lesning tilsidesetter den kristne virkningshistorien og bekjennelsen. Utad var dette kontroversielt, men innad var det – slik jeg oppfattet det – enighet om at tekstens historiske betydning ikke skulle overstyres av kirkelige eller markedsmessige hensyn, altså at den historiske betydningen skulle prioriteres framfor den virkningshistoriske/teologiske.» (korrespondanse 22.12.15), Andrew Wergeland (korrespondanse 13.2.16), Kristin Joachimsen (korrespondanse 29.3.16) og Magnar Kartveit (korrespondanse 14.4.16), samt OU-leder (fra 2006–2010) Kåre Berge (korrespondanse 5.1.16), OU-medlem Helge Kvanvig (intervju 10.3.16) og prosjektansvarlig Barth Pettersen (intervju 21.6.16). Siden de fleste informantene ikke har bevart de skriftlige papirene, er deres svar i hovedsak basert på deres erindring av hva de mener

langt eg skjøna, skulle me omsetja det som stod, uavhengig av korleis NT gav att det som stod (med mindre det då ikkje var nokon skilnad i ordlyd eller mening, då var det jo naturleg å bruka same ordlyden begge stader) og uavhengig av seinare dogmedanning.»²⁸² I forlengelsen av dette gir han et konkret eksempel som er særlig viktig i luthersk teologi: «Slik står det t.d. «truskap» i Habakkuk 2,4 [Bibel 2011] sjølv om det hadde vore kjekt for ein lutheranar med «tru» – [ganske] enkelt fordi ein meinte ordet hadde denne tydinga hjå Habakkuk.»²⁸³ Her har man altså beveget seg bort fra NO78, som hadde «tro» i Hab 2,4: «Men den rettfærdige skal leve ved sin tro.»

Prosjektansvarlig Barth Pettersen mener at de faglige prinsippene var tydelig kommunisert.²⁸⁴ Aschim, som var med i oversettergruppen, OU og redkom, og enkelte ganger i styret for å orientere om arbeidet, svarer følgende på spørsmålet «Var det enighet om at man skulle oversette teksten ut fra dens historiske, opprinnelige kontekst?»: «Ja, absolutt. I redkom var det ikke noen tvil om det, faktisk heller ikke i OU og i styret.»²⁸⁵ Aschim beskriver også forholdet mellom dette og prinsippet om intertekstualitet: «Samtidig har vi vært veldig opptatt av intertekstualitet, tekstsamspill, men ikke på bekostning av nettopp den historiske distansen. Så vi har vel prøvd å ha et samsyn gjennom hele prosjektet.»²⁸⁶ Alle de sentrale aktørene bekrefter dermed at det var konsensus om dette.

Den rådende konsensusen om å oversette tekstene ut fra deres historiske opprinnelsessituasjon, er også mulig å spore i argumentasjonen i

---

ble kommunisert. Eidsvåg mener dette ble kommunisert både muntlige og skriftlig: «Jeg kom inn i oversettelsesarbeidet relativt sent, dermed hadde mange av de prinsipielle diskusjonene allerede blitt tatt. Jeg forsto at min oppgave som primæroversetter var å lage en oversettelse som lå nært opp til den hebraiske teksten. Oversettelsen skulle være et resultat av filologiske overveielser hvor arbeidet med semantikken ble gjort ut fra kontemporære kilder, ikke fra resepsjonshistorien. Dette tror jeg vi fikk både muntlig og skriftlig informasjon om.» Korrespondanse 17.6.16. Sverre Bøe sier han ikke kan huske at de ble instruert om slike spørsmål i tilnærmet slik grad, men mener det var «minimalt med dogmatiske føringer eller drøftinger». Korrespondanse 20.6.16.

282 Korrespondanse 26.11.15.

283 Korrespondanse 26.11.15.

284 Intervju 18.2.16.

285 Intervju 18.2.16.

286 Intervju 18.2.16.

saksdokumentene, ikke minst i debatten om oversettelsen av Jes 7,14. Selv om Mørk ønsket «jomfru» som oversettelse, avviste han at den nytestamentlige anvendelsen, og dermed den kristologiske virkningshistorien i NT, skulle være styrende for Jes 7,14 i denne tekstens opprinnelige kontekst.

Den nytestamentlige tolkningen av *parthenos* i Matt 1,23 og Luk 1,27 må forstås som en senere tradisjonshistorisk hendelse, og må sees i lys av sin nytestamentlige kontekst og tradisjonshistorien slik den anvendes i disse kontekstene. Den kan ikke være styrende for fortolkningen av en tekst på et tidligere stadium i tradisjonshistorien.²⁸⁷

Ut fra denne argumentasjonen kan man utlede et prinsipp om at det er tekstens opphavssituasjon som skal være styrende for oversettelsen. Oversettelsen må dermed være forsvarlig ut fra denne opphavssituasjonen. I OU-referatene som handlet om debatten om Jes 7,14, finner man også formuleringer om at utvalget «[ikke] vil ta hensyn til virkningshistorien».²⁸⁸ Dette ser ikke ut til å være et engangstilfelle, men et generelt prinsipp. Selv da OU på et tidspunkt foreslo oversettelsen «jomfru» for 'almah, var OU-lederen, Kåre Berge, tydelig på at det var gjort ut fra hensynet til mottakelsen, og ikke var valgt ut fra faglige hensyn.²⁸⁹ Frykten var at oversettelsen ville boikottes hvis det ikke stod «jomfru» i teksten. Trusler om nettopp boikott kom i forkant av publiseringen av NO78, og frykten var derfor på mange måter berettiget. Kåre Berge bekrefter også dette i en korrespondanse, og forteller for øvrig at han i dette tilfellet måtte gå på akkord med egne prinsipper, men at han ble «reddet» av

287 BS, digitalt arkiv, /OU – Innkallinger og saksdok/OU-innkallinger fra 2005-2011/2010/Mars 2010, Fra H-O Jes 7.14.doc.

288 BS, digitalt arkiv, Referat fra OU-møte 25.-27. mai 2010.doc. Her heter det også: «Vi følger ikke virkningshistorien.»

289 Dette kommer frem i styreprotokollen 7.6.07, der det heter: «OUs leder kunne slå fast at det er ingen tvil i forskningstradisjonen hva betydningen er. Dette har man visst i lang tid. Å oversette med «jomfru» er valgt ut fra hensynet til visse brukergrupper, der det er tatt inn en fotnote som sier hva det egentlig betyr. Forslaget fra OU beror på en viss frykt for å kjøre oss opp i en uheldig diskusjon, tidligere har denne vært brutal og kontant. Forslaget er altså ikke valgt ut fra de faglige hensyn.»

styret, som sendte forslaget tilbake til OU for ny vurdering.²⁹⁰ I protokollen fra styremøtet 7. juni 2007 kommenteres dette også av styret:

Det er en spenning mellom å være nær den hebraiske teksten og stå i tradisjonen og bekjennelsen. Dette må avveies mot hverandre. Når en kommer fra en konservativ, bibelhistorisk bakgrunn, så blir dette en ekstra sterk spenning! I denne oversettelsen skal vi være nær grunnteksten, og overraskelsen var derfor stor når konklusjonen er å beholde jomfru. Ønsker å oversette med ung kvinne.²⁹¹

Grunnen til at styret var overrasket over OUs opprinnelige forslag, ser nettopp ut til å ha vært konsensusen om at arbeidet skulle styres ut fra et faglig hensyn om å være nær «grunnteksten», fremfor å være nær «tradisjonen og bekjennelsen». Rannfrid Thelle, primæroversetter i Bibel 2011, kommer indirekte inn på dette i det hun mener oppsummerer tendensen i Bibel 2011:

Hvis jeg skulle karakterisere tendensen i Bibel 2011, så går den mot å være åpen om uklarheter i teksten og vise til ulike valg som er blitt foretatt gjennom historien, heller enn å gjøre klare valg på vegne av leseren, som innebærer at man dekker over uklarheter eller motsigelser som måtte være teologisk ubehagelige.²⁹²

Det gjenstår å se om Thelles beskrivelse, som for øvrig er i tråd med prinsippene for oversettelsen, er mulig å spore i oversettelsen av de kristologiske tekstene. I korrespondanser og intervjuer kommer det for øvrig frem at virkningshistorien ser ut til å ha spilt en rolle for enkelte aktører, og særlig i behandlingen av Jes 7,14.

Glimt fra diskusjonen om Jesaja 7,14

Om forholdet til virkningshistorien forteller Fløysvik at så langt han kunne skjønne, «skulle me omsetja det som stod, uavhengig av korleis NT gav att det som stod (med mindre det då ikkje var nokon skilnad i ordlyd eller meining, då var det jo naturleg å bruka same ordlyden begge stader)

²⁹⁰ Korrespondanse 5.1.16.

²⁹¹ BS, digitalt arkiv, protokollen fra styremøtet 7.6.07.

²⁹² Korrespondanse 1.8.16.

og uavhengig av seinare dogmedanning.»²⁹³ Likevel merket han at enkelte aktører markerte sine teologiske synspunkter implisitt, og at dette særlig ble aktualisert i behandlingen av Jes 7,14. I beskrivelsen av relasjonen til virknings- og oversettelsestradisjonen kommer han inn på dette:

Me skulle omsetja den hebraiske (eller arameiske) teksten. Dei stadene der den greske teksten i NT tykkjest seia det same som den hebraiske med dei tilsvarende greske orda, oppfatta eg at ein skulle bruka same ordlyden. Men der den greske teksten legg til ein annan nyanse eller er annleis, skulle skilnaden vera synleg. [...] Det gjaldt jo særleg Jes 7,14. Her meinte me at me skulle omsetja ordet «alma» etter beste skjøn ut frå det me visste om korleis det hebraiske ordet vart brukt – det er jo ikkje mykje, medan mange hevda me skulle ha fylgd LXX. Eg trur fleire her argumenterte på måtar dei eigentleg ikkje ville ha fylgd til endes om ein skulle gjennomført dei for andre tekstar. Brått byrja somme å argumentera for å ta større omsyn til kulturen i mottakarpråket, som alltid tidlegare hadde halde opp idealet om ein «konkordant» bibel. Andre ville fylgja LXX si tolking av teksten kvar gong NT fylgde LXX.²⁹⁴

I arbeidet med GT, og ikkje minst en sentral tekst som Jes 7,14, beskriver Fløysvik hvordan vikarierende argumenter kunne brukes for å støtte opp om at virkningshistorien skulle få innflytelse, selv der hvor MT og LXX ikke er helt samstemte. Dette kan knyttes til den rådende konsensusen om å oversette teksten ut fra dens opphavssituasjon. Dersom det ikke fantes argumenter fra opphavssituasjonen som skulle tilsi at man skulle støtte opp om for eksempel «jomfru» som oversettelse for Jes 7,14, måtte man altså finne andre argumenter. Argumentasjonen kan da beskrives som tilsynelatende filologisk, men implisitt teologisk.

Både Barth Pettersen og Kvanvig mener at forslagene måtte være faglig funderte dersom de skulle få gjennomslag.²⁹⁵ Etter deres mening ville ikke eksplisitte teologiske argumenter få gjennomslag, ettersom dette stred mot retningslinjene som lå til grunn for arbeidet.²⁹⁶ Kvanvig forteller at de

293 Korrespondanse 3.12.15.

294 Korrespondanse 26.11.15.

295 Barth Pettersen, intervju 18.2.16. Kvanvig, intervju 10.3.16.

296 Kvanvig forteller at de [OU] var ekstra skjerpet når det handlet om tilfeller som hadde en spesiell virkningshistorie: «Jeg vil si at vi var veldig klar over det når vi var inne på områder som hadde en virkningshistorie, både kulturelt og dogmatisk, men vi gjorde det ikke normativt. Men det er

ikke skulle gjøre (bestemte lesninger i) virkningshistorien normativ, og la den bli styrende for deres valg.²⁹⁷ Han forteller at det derfor ikke ville blitt ansett som et godt argument hvis man brukte dogmehistorien normativt. På oppfølgingsspørsmålet «Så hvis man skulle være strategisk, så ville man heller gjort det implisitt?», svarer han: «Ja, det er jo helt klart, og det mener jeg var klart i dette forsøket fra Mørk på å vise at *'almah* og *betulah* i Det gamle testamente egentlig betydde det samme. Han lagde et dokument på det.»²⁹⁸ Kvanvig knytter dette til behandlingen av Jes 7,14, der han mente at Mørk brukte filologien i en implisitt teologisk argumentasjon, slik at filologien ble et vikarierende argument for et teologisk ståsted:

Argumentet var jo da filologisk, og det er jo greit det. Men hvis han var ute etter å beholde jomfru, som han var, så måtte han jo gå den veien. Han kunne ikke gå den veien å si at man måtte bruke Septuaginta-teksten fordi det var den som var sitert i Det nye testamente og dannet grunnlaget for den kristne dogmedannelsen.²⁹⁹

Siden det ser ut til å ha vært en (tilsynelatende) konsensus om ikke å gjøre dogmehistorien normativ, måtte man altså gå veien om filologien dersom man skulle få gjennomslag. Samtidig nevner flere aktører at bibeltradisjonen ofte ville spille med. Bibeltradisjonen er selvsagt ikke upåvirket av virkningshistorien. I bibeltradisjonen kan det ligge noen bestemte foringer fra virkningshistorien som er relevante for de utvalgte tekstene. Dette vil jeg ta høyde for i vurderingen av tekstene.

Bibeltradisjonen

I ett tilfelle kommer spenningen mellom kildetekst og norsk bibeltradisjon særlig klart frem. Sylfest Lomheim, som var språkkonsulent under arbeidet med de synoptiske evangeliene i Bibel 2011, forteller om en episode da denne spenningen ble aktualisert:³⁰⁰ I oversettergruppen ble det

---

klart, det gjorde jo at vi var veldig grundige i de valgene som skulle foretas. Det skjerpet bevissheten.» Intervju 10.3.16.

297 Intervju 10.3.16.

298 Intervju 10.3.16.

299 Intervju 10.3.16.

300 Intervju 9.1.15.

diskutert hvordan man burde oversette at Jesus «stod opp» fra de døde. Skulle man bruke en passiv form, som indirekte impliserer Gud som det logiske subjektet for Jesu oppvekking? Ifølge Lomheim spurte han Kvalbein om hvilken form dette verbet hadde på gresk, og hva det betydde. Svaret fra Kvalbein lød at det var en passiv konstruksjon, og at det betydde «ble reist opp». Lomheim argumenterte da for at det ikke var noen grunn til å oversette et verb i passiv med et verb i aktiv form, og at det ville være riktigere, språklig sett, å oversette det i passiv form, når vi har denne formen både på gresk og på norsk. Lomheim forteller at Kvalbein gav uttrykk for at han forstod Lomheims forslag, men at han satte foten ned for den språklige endringen av teologiske grunner. Han responderte, ifølge Lomheim: «Nei, det kan vi nok ikke.» Spenningen mellom kildeteksten og bibeltradisjonen kan også spores i det skriftlige arkivmaterialet.³⁰¹ Lomheims beskrivelse og det skriftlige materialet kan tilsi at bibeltradisjonen i enkelte tilfeller tillegges stor vekt, selv der hvor tradisjonen står i spenning til en konkordant gjengivelse av kildeteksten. I vurderingen av tekstene vil jeg vurdere hvorvidt bibeltradisjonen spiller en avgjørende rolle.

Målgruppe

Begrepet «kirkebibelen» er som nevnt totalt innarbeidet som betegnelse for NO78 i arkivmaterialet, men er overhodet ikke dominerende i arkivmaterialet om Bibel 2011. Det tilsier at Bibelselskapet denne gangen så for seg langt større mottakergrupper og bruksfelt enn for NO78. Dette må ses i forbindelse med den økumeniske utviklingen Bibelselskapet hadde gjennomgått i denne perioden. Bibelselskapet ble økumenisk i 1984, og båndene til Den norske kirke har siden gradvis blitt svekket. Utgangspunktet er med andre ord annerledes enn da NO78 ble utarbeidet. Den gang hadde landets biskoper sete i Bibelselskapets landsstyre, og det var personalunion mellom Bibelselskapet og Liturgikommisjonen. Siden endringene i rådsstrukturen i 1984 har Den norske kirke formelt sett mistet mer og mer innflytelse i Bibelselskapets styre. Under utarbeidelsen av

301 «vekt opp/stått opp. Vekt opp impliserer ein agens. Det var samde i at «vekt opp» tilsvarar gresken betre, men tradisjonen tilseier «stått opp.»» BS, digitalt arkiv, Referat fra tekstmøte 16-18.4.doc.

Bibel 2011 var Den norske kirke kun høringsinstans, og hadde ikke siste ordet om teksten, slik den tidligere hadde gjennom biskopene i det tidligere landsstyret. Den norske kirke var også bare én av flere høringsinstanser.³⁰² Med andre ord: Bibelselskapet har lagt vekt på en bred mottakelse innenfor Kristen-Norge, og har i stor grad lyktes med det.

Likevel er ikke Bibel 2011 en spesifikt kristen oversettelse, oversatt av kristne for kristne. Helge Kvanvig, som satt i OU under utarbeidelsen av GT, forteller om bevisstheten om dette i arbeidet: «Hele prosessen var jo slik at man hele tiden satt og tenkte det norske folk som mottakere, og ikke Den norske kirke, eller spesielt kristne.»³⁰³ Kvanvig forteller også at dette var «veldig tydelig» kommunisert underveis i prosessen.³⁰⁴ På spørsmål om hvem Bibel 2011 er oversatt for, svarer prosjektansvarlig Barth Pettersen at hun «er fristet til å si «alle», og forteller at oversettelsen ble laget «for flest mulig. [...] Både for yngre og eldre, både i og utenfor kirken».³⁰⁵ Barth Pettersen nøler med å kalle Bibel 2011 en «kirkebibel», men svarer at «den er det også».³⁰⁶ For henne betyr «kirkebibel» at oversettelsen «kan brukes i gudstjenesten og har et godt språk som egner seg for det».³⁰⁷ Dette betyr altså at det ligger en del stilistiske føringer for dette bruksaspektet. Samtidig understreker hun at Bibel 2011 «ikke [er] oversatt spesifikt til bruk i gudstjenester. Vi har bare prøvd å lage en så god oversettelse som mulig, og satset på at kirken ville bruke den».³⁰⁸ I tråd med dette resonnementet avviser Barth Pettersen for øvrig at det kirkelige bruksaspektet la noen teologiske føringer for arbeidet. De ulike kirkesamfunnene hadde riktignok selv mulighet til å spille inn sine ønsker *underveis* i prosessen, noe som selvsagt også gjaldt teologiske ønsker. Barth Pettersen forteller likevel at denne dialogen var sentrert

---

302 På et relativt tidlig stadium i oversettelsesprosessen fikk representanter for forskjellige tros-samfunn mulighet til å respondere på bibelteksten. Disse ble kalt for «kirkelig responsgruppe» (KRG) og bestod av seks representanter fra Den norske kirke og seks representanter fra andre kirkesamfunn: Den katolske kirke, Pinsebevegelsen, Baptistkirken, Metodistkirken, Adventistene og Frikirken.

303 Intervju 10.3.16.

304 Intervju 10.3.16.

305 Intervju 21.6.16.

306 Intervju 21.6.16.

307 Intervju 21.6.16.

308 Intervju 21.6.16.

omkring spørsmålet om hva som var den beste oversettelsen. Dette betyr at innspillene kan ha vært motivert av teologi, men at dette ikke ville være direkte uttalt. Barth Pettersen forteller at hun ikke kan huske noen innspill fra den kirkelige responsgruppen hvor det var direkte uttalt at man ønsket å velge en bestemt formulering av teologiske årsaker.³⁰⁹ Som nevnt kan dette likevel ha ligget bak argumentene om «den beste oversettelsen».

I Den katolske kirkes (Dkk) respons på NT05 i 2010 var den teologiske argumentasjonen derimot eksplisitt, og Bibelselskapet imøtekom dette ønsket – selv om de riktignok ikke anerkjente den dogmatiske begrunnelsen (se s. 396–98). Det førte til at «Faderen» gjorde et sterkt comeback i Bibel 2011, med 14 forekomster, mot Faderens solo-opptreden i Matt 28,19 i NT05. Begrunnelsen fra Dkk var her at det var viktig for omtalen av treenigheten. Her ser man at Bibelselskapet imøtekom et teologisk ønske for at Dkk skulle ta oversettelsen i bruk. Barth Pettersen er klar på at endringen ble gjort for å imøtekomme Dkks ønske, men presiserer samtidig at dette kom inn i siste fase, og at det ikke var utgangspunktet for arbeidet: «Det lå aldri fra starten et premiss om at man måtte tilpasse teksten til kirkelig bruk. Fra starten lå det at man skulle lage en så god oversettelse som mulig, og at det var de faglige hensynene som skulle veie tyngst.»³¹⁰

At de faglige hensynene skulle veie tyngst, er også reflektert i argumentasjonen om Jes 7,14 og Bibelselskapets håndtering av denne saken (se ovenfor s. 105–9). Bibelselskapet hadde annonsert på forhånd at de ikke kom til å oversette teksten med «jomfru». Anders Aschim forteller i intervju om den trykkede stemningen i Bibelselskapet da det ble offentlig kjent at de ville oversette teksten til «ung kvinne»:³¹¹ «Det ringte rasende telefoner inn til de stakkars uskyldige som satt i første linje i Bibelselskapet, og

309 Intervju 21.6.16.

310 Intervju 21.6.16. Denne tankegangen ser også ut til å være reflektert i Bibelselskapets følgebrev (datert 1.3.2005) til kirkelig responsgruppe (KRG), Den norske kirkes biskoper og «øvrige mottakere». Følgebrevet var vedlagt sammen med oversettelsen av NT, slik den var på det daværende tidspunktet. I følgebrevet presiseres det: «Fra Bibelselskapets side har vi hele tiden tilstrebet å la det oversetterfaglige arbeidet skje i en atmosfære av forsvarlig åpenhet. Vi har ønsket å stå i dialog så vel med fagmiljøene som med kirkesamfunnenes og organisasjonenes ledere og den enkelte leser.»

311 Mot slutten av prosessen ble dette derimot endret til «den unge jenta».

det begynte å komme trusler mot gaveinntekter. Man merket jo et indre trykk fra andre ansatte som fikk dette slengt «i fleisen».³¹² Presset utenfra om å endre teksten tilbake til «jomfru» før utgivelsen av Bibel 2011, var dermed ganske stort. Til tross for dette stod Bibelselskapet i denne saken fast ved sine prinsipper om det at var teksten – og ikke teologien – de skulle videreformidle. Saken er i seg selv et vitnesbyrd om at Bibelselskapet ikke uten videre snur kappen etter vinden ved å tilpasse bibelteksten til hva mottakerne måtte tåle eller forvente. Det at oversettelsesvalget måtte begrunnes faglig for å få gjennomslag og legitimitet, kalles videre for «faglig legitimitet».

Så hva er Bibel 2011? I tråd med beskrivelsene ovenfor er det rimelig å tolke Bibel 2011 som en folkebibel, oversatt for ikke-troende så vel som troende. Barth Pettersen uttrykte dette klart ved å si: «Jeg kan ikke forstå at en kirkebibel bør være annerledes enn en Bibel som er for folk. Kirken er for folk.»³¹³ Samtidig har Bibel 2011 et betydelig kirkelig bruksfelt og står i en tydelig dialog med både bibeltradisjonen og de kirkelige brukerne. Dette har vært tydelig ved inkluderingen av kristne høringsinstanser underveis i prosessen. Disse har da fått mulighet til å spille inn sine ønsker og gi sin respons. Samtidig er det også avgjørende at Bibel 2011 ikke ble oversatt for å være en kirkebibel, slik Barth Pettersen presiserte ovenfor. På dette punktet skiller Bibel 2011 seg klart ut fra NO78, som altså nettopp var oversatt for å være en kirkebibel. Det overordnede målet med Bibel 2011 var å lage en god oversettelse som var i tråd med retningslinjene om å komme nærmere kildeteksten, samtidig som den skulle være oversatt til et godt og forståelig norsk.

Tekstgrunnlag

Det nye testamente

I den trykte utgaven av NTo5 står det at «bibelteksten er oversatt etter den siste vitenskapelige utgaven av den greske teksten (Nestle-Aland: Novum Testamentum Graece, 27. opplag), med utgangspunkt i Det

---

³¹² Intervju 18.2.16.

³¹³ Intervju 21.6.16.

Norske Bibelselskaps oversettelse NO 78/85».³¹⁴ I presentasjonen av NT i Bibel 2011 knytter man det ikke lenger opp mot NO78/85: «Det nye testamente er oversatt etter den nyeste vitenskapelige utgaven av den greske kildeteksten, Nestle-Aland: Novum Testamentum Graece, 27. opplag.»³¹⁵ Ifølge Bøe og Holmås er denne presentasjonen «åpenbart en forenkling», både siden NO78 gjorde selvstendige tekstkritiske vurderinger,³¹⁶ og siden det finnes eksempler på at NTO5 og justeringen i Bibel 2011 «fraviker Nestle-Aland uten at det er gitt opplysninger om det».³¹⁷ Justnes og Vegge har også vist at «Bibel 2011 oversetter mer tekst enn det som er trykket i hovedteksten i Nestle-Aland 27», og at Bibel 2011 «velger å oversette andre tekstvarianter enn de som er valgt i NO 78/85 og i Nestle-Aland 27».³¹⁸ Kritikken fra Bøe og Holmås er derfor berettiget når de påpeker at «Bibelselskapets informasjon ikke har vært spesielt gjennom-siktig på dette punktet».³¹⁹

Det gamle testamente

I den fysiske bibelutgaven av Bibel 2011 sies det kort at «*Det gamle testamente* er oversatt etter de nyeste vitenskapelige utgavene av den hebraiske kildeteksten, Biblia Hebraica Stuttgartensia og Biblia Hebraica Quinta».³²⁰ Så vidt jeg kjenner til, har det ikke blitt gjort noen studier i Norge som vurderer relasjonen mellom tekstgrunnet og den faktiske oversettelsen, slik det har blitt gjort i tilfellet med Det nye testamente.

314 NTO5, «Forklaringer og forkortelser».

315 Bibel 2011, «Forklaringer og forkortelser». I NTO5 presiseres det likevel at det «på noen steder gjengis avvikende tekstvarianter som har vært med i tidligere norske bibeloversettelser, oftest en litt lenger tekst, som ikke finnes i de eldste håndskriftene, men som er kommet med i yngre håndskrifter» (under «Forklaringer og forkortelser»). Denne opplysningen er strøket i Bibel 2011, og det ser nå ut som at den er en ren oversettelse fra NA²⁷.

316 Se s. 102 for Yris sammenligning av NA²⁵ og NO78.

317 Bøe og Holmås, *Når Ordet blir norsk*, 28.

318 Årstein Justnes og Tor Vegge, «Ny vin i skinninnbinding: Bruken av senere håndskrifter i Bibelselskapets oversettelser av Det nye testamente», i Årstein Justnes, Hallvard Hagelia og Tor Vegge (red.), *Ny bibel, nye perspektiver* (Kristiansand: Portal Akademisk, 2013), 174 og 194.

319 Bøe og Holmås, *Når Ordet blir norsk*, 28.

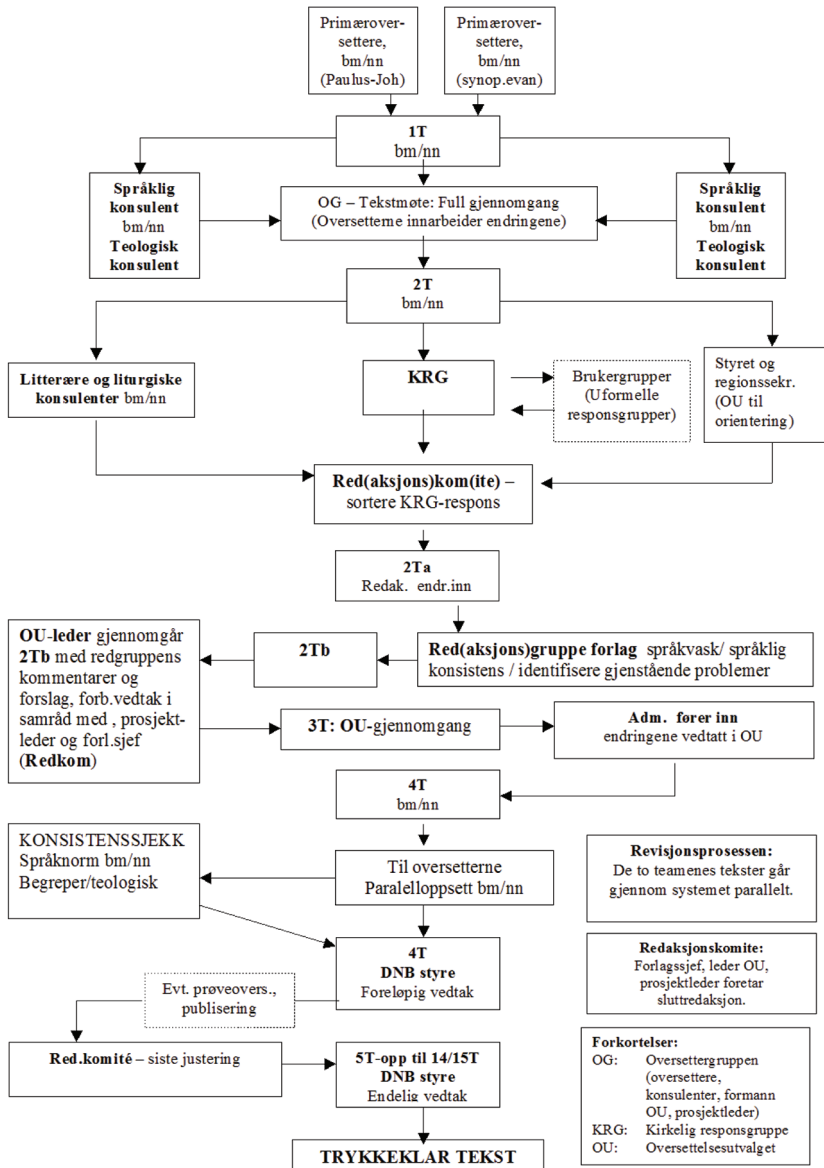
320 Bibel 2011, «Forklaringer og forkortelser».

Arbeidsmåte

Arbeidsgang

Det nye testamente

Flytskjema for NT-arbeidet i Bibel 2011. Dette den ideelle saksgangen.

Flyten i NT

I og med at «veien ble til mens man gikk», også for saksgangens vedkommende, er flytskjemaet ovenfor bare som en hovedskisse å regne. Gjennomgangen av de enkelte tekstene vil vise den konkrete saksgangen i hvert enkelt tilfelle. Nedenfor følger en forklaring av flytskjemaet:

Første utkast oversettes av to primæroversettere (heretter PO), én på bokmål og én på nynorsk, og uavhengig av hverandre. Dette utgjør 1T, det vil si førsteutkastet. En teologisk konsulent og en språklig konsulent gikk gjennom teksten og laget hver sin skriftlige kommentar. Dette ble gjennomgått på tekstmøtet for oversettergruppen. Her ble begge målformer fremlagt. Med utgangspunkt i dette møtet laget primæroversetterne en ny, revidert versjon, 2T. 2T ble deretter sendt til flere høringsinstanser:

- Litterære og liturgiske konsulenter. På et tidlig stadium var Håvard Rem og Edvard Hoem inne som litterære konsulenter på Lukasevangeliet. Det var kun Lukasevangeliet som ble bearbeidet på dette stadiet av litterære konsulenter.
- En kirkelig responsgruppe (KRG). Den kirkelige responsgruppen bestod av folk fra ulike organisasjoner og kirkesamfunn. For Den norske kirke valgte biskopene én fra kollegiet til å være høringsinstans. For NT var dette Olav Skjævesland.
- Brukergrupper (uformelle responsgrupper). Dette var blant annet: En ungdomsresponsgruppe, som bestod av unge studenter, gjerne teologistudenter og andre unge mennesker som var plukket ut fra de forskjellige kirkesamfunnene og organisasjonene. Dette ble holdt som et dagsseminar.
- Et seminar med skjønnlitterære forfattere, blant annet med Jon Fosse, Paal-Helge Haugen, Hanne Ørstavik, Jan Jacob Tønseth, Edvard Hoem, Inger Bråtveit.
- Høringsprosjekter på et par folkehøgskoler.
- Det lyktes ikke Bibelselskapet å knytte til seg Norsk språkråd som høringsinstans, men de fikk med Jostein Stokkeland i OU, som på den tiden jobbet i Språkrådet, og som satt med den type språklig kompetanse Bibelselskapet etterspurte.
- Styret og regionsekretærene fikk tekstene til orientering.

Redaksjonskomitéen gikk deretter igjennom og sorterte all responsen. «Sortere» betyr i dette tilfellet å ta stilling til hva som skulle tas hensyn til, og hva som ikke skulle tas hensyn til. Så laget redkom en versjon som het 2Ta. Etter dette arbeidet gikk teksten til «redaksjonsgruppe forlag» for språkvask og for å sjekke konsistens og identifisere gjenstående problemer, og denne gjennomgangen munnet ut i versjonen 2Tb.

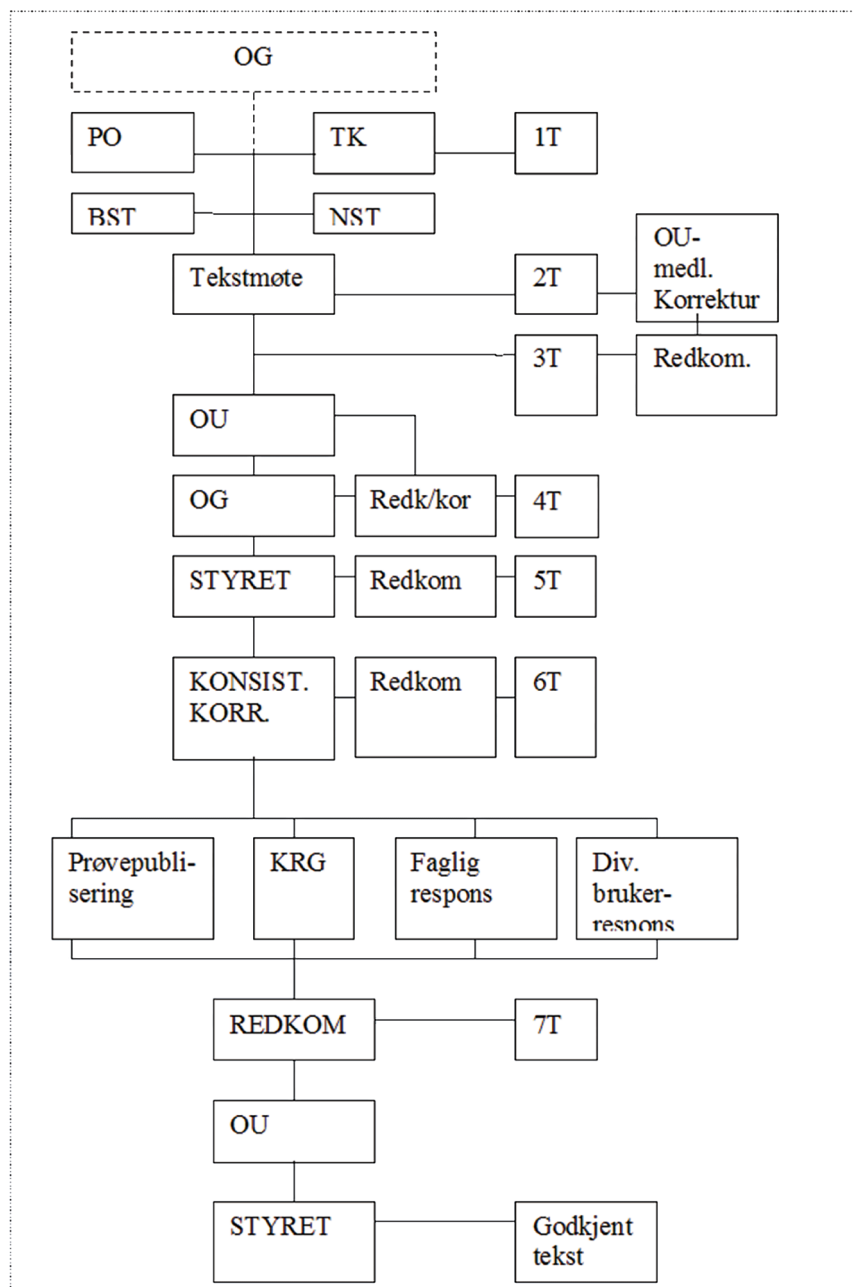
2Tb ble deretter gjennomgått av OU-lederen, som vurderte redaksjonsgruppens forslag og kommentarer, og forberedte vedtak i samråd med prosjektleder og forlagssjef. Det skjedde altså et forberedende arbeid som ble gjort i forlaget (2Ta–2Tb), og så ble OU-lederen involvert i dette. Det skjedde også noen ganger i motsatt rekkefølge, ved at OU-lederen gjorde det forberedende arbeidet med å gå igjennom tekstlig respons, og så arbeidet redaksjonskomitéen dette inn. Versjonene 2Ta og 2Tb ble laget for å synliggjøre at man arbeidet videre med teksten i flere mellomstadier. Etter hvert gikk man bort fra dette og forholdt seg kun til 2T. 2Tb, eller eventuelt 2T, ble deretter gjennomgått av OU-lederen, som vurderte redaksjonsgruppens forslag og kommentarer, og forberedte vedtak i samråd med prosjektleder og forlagssjef (redkom). Med bakgrunn i dette arbeidet laget man 3T.

Tekstversjonen 3T ble deretter sendt til OU for første gang. OU behandlet teksten og gjorde vedtak. Etterarbeidet med å føre OUs vedtak inn i teksten ble gjort med fullmakt av redaksjonskomitéen. Ifølge Mørk gjestod det ofte i praksis en del arbeid med å utføre OUs vedtak, fordi enkeltvedtak (fra enkelttekster) kunne få tilbakevirkende kraft på andre tekster. Redkom måtte derfor sørge for at dette ble konsistent i hele korpuset. Med utgangspunkt i dette etterarbeidet oppdaterte redkom teksten til 4T.

Deretter gikk 4T tilbake til oversetterne til orientering, slik at de kunne se hva som hadde skjedd med tekstene og eventuelt melde tilbake til redkom igjen. Videre gikk teksten til en konsistenssjekk for språknormering i bokmål og nynorsk, samt en sjekk for å se hvorvidt den begrepsmessige presiseringen var konsistent.

Deretter gikk teksten til Bibelselskapets styre for foreløpig godkjenning. Det var først når tekstene var foreløpig godkjent i styret, at man kunne prøvepublisere dem. Hele NT ble prøvepublisert i fem bind som *NTR: Det nye testamente revidert*.

Det gamle testamente

TEKSTFLYTT I GT-PROSJEKTET

Herfra gikk teksten videre til redkom for en siste justering, der de hadde fullmakt til å utføre endringer. Interne kilder i Bibelselskapet forteller at redkom støttet seg særlig til OU-lederen når det gjaldt endringer på dette stadiet.

I de siste korrekturrundene laget man 5T, og eventuelt 6T (se flytskjemaet). Her sprengete man flytskjemaet ovenfor. Ofte fikk man versjoner helt opp til 15T. På dette stadiet begynte man å opprette nye versjoner for hver ny korrekturrunde. Fra 5T frem til trykkeklar tekst er det redkom som gjør endringene. Når redkom var ferdig med siste justering, ble teksten sendt til styret for endelig godkjenning.

Når tekstene var endelig godkjent, var det ikke mulig å endre teksten. Teksten var da trykkeklar. I omtrent alle tilfeller ble teksten godkjent av styret. Dersom styret ikke var fornøyd med enkelte punkter i teksten, ble den sendt tilbake til OU. OU tok vanligvis styrets vedtak til etterretning. I noen spesialtilfeller valgte OU å utfordre styret ved å sende teksten uendret tilbake. Dersom OU heller ikke denne gangen klarte å få styret med på sitt valg, måtte OU ta styrets vedtak til etterretning, for det var styret som hadde det siste ordet.

Tekstflyt-diagrammet ovenfor viser følgende:³²¹ Første utkast ble oversatt av en primæroversetter til enten bokmål eller nynorsk. Deretter utformet stilisten en versjon i den andre målformen. Hvis PO laget en bokmåls-1T, så laget da nynorskstilisten, på basis av det, nynorsk-1T. Dette kunne også gå andre veien: at PO laget et nynorsk-1T, og bokmålsstilisten, på basis av det, laget bokmål 1T. PO opprettet en kommentarfil (KomPO) der han begrunnet sine valg for oversettelsen. Denne ble sendt til teologisk konsulent (TK), som laget en kommentarfil til POs førsteutkast (KomTK). I noen tilfeller var TK også stilist. I oversettelsen av blant annet Ordspråkene var teologisk konsulent og nynorskstilist én og samme person. Han laget forslag til nynorsktekst samtidig som han kommenterte POs forslag og redegjorde for hvor han var uenig i POs valg. Stilisten som skulle lage en versjon i den andre målformen, hadde også kildespråkkompetanse, og kunne selv anføre hvor han var uenig i

---

321 Diagrammet er hentet fra en bestemt fil i det digitale arkiv, «TEKSTFLYT I GT.BOKSMODELL 03 06».

POs førsteutkast. Arbeidsgangen var med andre ord litt annerledes enn prosedyren for NT, der det ble laget to selvstendige førsteutkast på både nynorsk og bokmål.

Deretter hadde man tekstmøter i oversettergruppen, som gikk gjennom både bokmåls- og nynorskteksten. Her deltok stilister, som også var skjønnlitterære forfattere. I tråd med progresjonen i disse møtene, oppdaterte PO og nynorsk-/bokmålsstilisten hver sin versjon av tekst til 2T.

I forlengelsen av dette bearbeidet PO og TK henholdsvis KomPO og KomTK, slik at det gikk videre til OU sammen med tekstforslagene på bokmål og nynorsk. Før dette gikk til OU, gikk det gjennom redkom, saksforberedende organ for OU, som laget saksdokumenter for OU. Samtidig bearbeidet de tekstene til 3T.

OU behandlet så tekstene og gjorde vedtak. Etter OU-møtet fikk oversettergruppene tekstene tilbake til orientering, slik at de kunne respondere på den. Dersom OG hadde noen innsigelser, gikk det videre til redkom, som hadde det siste ordet. Etter hvert i prosessen når man fikk dårlig tid, hoppet man over dette leddet, og oversettergruppene fikk altså ikke tekstene til orientering. Gjennomgangen av de utvalgte tekstene vil vise hvordan dette forløp konkret. På et tidlig stadium la man også teksten ut på et nettsted for prosjektet, der oversetterne kunne følge teksten. Etter OUs arbeid gikk teksten videre til redkom, som skulle effektivere OUs vedtak. Helge Kvanvig forteller i intervju at det var et ledd mellom OU og redkom, «administrasjonen», det vil si de faglige tilsatte i Bibelselskapet. Kvanvig forteller at «hvis de [administrasjonen] var urolige for et eller annet, så fikk vi det tilbake før vi gikk videre. Altså, hvis de ikke var helt innforstått med det som OU som helhet hadde vedtatt, så fikk vi det gjerne tilbake – med en del nye argumenter.»³²² I de tilfellene «administrasjonen» derimot var innforstått med OUs arbeid, gikk teksten videre fra OU til redkom, som skulle følge opp OUs vedtak og slutføre prosessen. Redkom laget med dette 4T. 4T gikk deretter til styret til foreløpig godkjenning, og fra styret kunne det også komme en tilbakemelding som gjorde at redkom ble bemyndiget til å justere teksten til 5T.

---

³²² Intervju 10.3.16.

Deretter ble det lest korrektur på denne versjonen, og teksten ble oppdatert til 6T. Teksten som gikk til prøvepublisering i *GTR*, ble korrekturlest. Ellers var det først og fremst på et senere nivå at man leste korrektur.

Videre gikk deler av teksten til prøvepublisering. Man fikk også respons fra diverse grupper (KRG/Faglig respons/Div. brukerrespons). Responsen kom til redkom, som så forberedte teksten videre til 7T-nivå og lot den gå til OU. Til slutt gikk den til styret for endelig godkjenning, og man hadde da trykkeklar tekst.

Beslutningsprosesser i de enkelte organene

I arbeidet med NT og GT hadde de forskjellige gruppene og komitéene samme beslutningsmyndighet. Den følgende beskrivelsen gjelder derfor både for NT- og GT-prosessen. Oversetterne og oversettergruppene gjorde det grunnleggende arbeidet for oversettelsen. Oversettergruppene diskuterte seg frem til et omforent forslag, men kunne også ha avstemninger dersom det ikke var mulig å bli enig. Reidar Aasgaard, som var med i NT-arbeidet i Paulus-gruppen, forteller at de hadde avstemninger i noen tilfeller, men at det ikke var ofte.³²³ I deres gruppe hadde de en form for konsensuspolitikk, ved at de kom frem til en omforent løsning. Aasgaard forteller videre: «Det var ikke noen store konflikter eller kampvoteringer hos oss. Det handlet nok litt om personkjemi i gruppa vår. Det var ingen som var veldig profilerte, og ingen var typer som hadde ønsker om å få bestemte ting gjennom. Jeg tror vi var relativt samarbeidsorienterte, og kanskje var vi for samarbeidsorienterte.»³²⁴ Oversettergruppene i NT og GT ser begge ut til å ha hatt konsensusløsning som beslutningsprosess, selv om «Paulus-gruppen» hadde noen voteringer, som Aasgaard opplyser om. Felles for både NT- og GT-prosessen var at teksten gikk videre fra oversettergruppene til redkom, som skulle saksforberede for OU.

Teksten gikk altså videre fra oversettergruppene til redaksjonskomitéen. I NT-arbeidet var OU-lederen sterkt involvert i arbeidet før OU-møtet. Slik var det ikke i arbeidet med GT. Uansett hadde redaksjonskomitéen

---

323 Telefonintervju 25.2.14.

324 Telefonintervju 25.2.14.

myndighet til å endre teksten, og kunne derfor legge sterke føringer for OUs arbeid. Aschim var en del av redkom i GT-prosessen, og forteller at her ble det valgt en konsensusløsning: «Vi snakket oss frem til konsensus. Jeg kan aldri huske at vi hadde voteringer. Vi var nok uenig om ett og annet, men det var aldri formelle voteringer i redkom.»³²⁵ Dette gjelder redkoms arbeid både før og etter OU-møtet. Etter at redkom hadde gjort det forberedende arbeidet, ble tekstene sendt til OU.

OU var den normerende instansen som gjorde vedtak. Redkom var forpliktet på OUs vedtak, og skulle følge opp dette i etterarbeidet.³²⁶ Bibelselskapets styre hadde siste ord om bibelteksten. Både OU og redkom måtte derfor forholde seg til styrets vedtak. Selv om styret hadde det siste ordet, overlot de det faglige ansvaret til OU i de aller fleste tilfeller. Barth Pettersen forteller i intervju at «styret tok mer rollen som brukere av teksten, mens OU tok rollen som ansvarlige fortolkere av teksten», og at OU altså tok «det faglige ansvaret».³²⁷ Når det gjelder beslutningsprosessen, forteller OU-leder Kåre Berge (2006–2010) at ordningen var slik at man diskuterte seg frem til en omforent oversettelse: «Beslutningene ble i de aller fleste tilfellene tatt gjennom at vi drøftet oss frem til en omforent beslutning, men det var også avstemninger. Normalt var det ikke nødvendig å bruke dobbeltstemme.»³²⁸ OU-formannen hadde nemlig dobbeltstemme ved avstemninger. Etter OUs behandling skulle redkom effektivt utføre OUs vedtak og sluttbehandle tekstene. Beslutningsprosessen i redkom var, som tidligere beskrevet, basert på en konsensusløsning. Neste instans i oversettelsesarbeidet var Bibelselskapets styre.

Som nevnt har Bibelselskapets styre en bred sammensetning av representanter fra ulike kirkesamfunn. På styremøtene har forskjellige

---

325 Intervju 18.2.16.

326 At redkom var forpliktet på OUs vedtak, er bekreftet av flere sentrale personer, bl.a. Aschim (intervju 18.2.16) og Berge (korrespondanse 16.1.16).

327 Intervju 21.6.16.

328 Korrespondanse 6.1.16. OU-medlem Christine Amadou stiller spørsmål om hva som skjer når mange enkeltpersoner skal samarbeide om en oversettelse, kontra det å oversette alene. Amadou besvarer spørsmålet med sin erfaring fra OU: «Fra min utkikkspost i Bibelselskapets oversettelsesutvalg kan jeg si at på sitt beste skapte det overraskende løsninger og en fantastisk dynamikk, en helt ny måte å oversette på. På sitt verste, derimot, en ørkenvandring mellom beslutningsorganer, dragkamper og kompromissløsninger.» Amadou, «Hurlumhei hos Hieronymus».

oversettere vært med for å orientere om ulike valg og besvare spørsmål styret måtte ha. I nesten alle tilfellene har styret godkjent teksten slik den kom fra OU og redkom. Dette har å gjøre med rollefordelingen Barth Pettersen forklarte (se ovenfor). Likevel hadde styret det endelig ordet, og i viktige saker ble det foretatt votering.

På spørsmål om det var vanlig med voteringer, forteller tidligere styreleder Tor Tjeransen at han

er ganske sikker på at det aldri var behov for å bruke noen dobbeltstemme. Styret var ikke delt 50/50. Grundig saksforberedelse sikret det. Vi voterte over tekstene som ble lagt fram for styret, etter at styret hadde hatt en forholdsvis grundig gjennomgang av dem. Dette skjedde kapittel for kapittel gjennom hele forløpet av arbeidet med oversettelsen. Ved hvert møte hadde styret spørsmål som ble grundig og godt besvart, og styret kom med innspill som gikk på både norsk språkføring og oversettelse av ord/uttrykk.³²⁹

Beskrivelsen ser ut til å bekrefte Barth Pettersens beretning om rollefordelingen mellom styret og OU (se s. 122).

Ressurser brukt i oversettelsen

Som i prosessen med NO78 ble sammenligning med andre bibeloversettelser et viktig referanseverktøy. I denne oversettelsen (2011) arbeidet oversetterne i et program fra UBS kalt Paratekst, og her kunne de laste inn forskjellige oversettelser til sammenligning. Like fullt ble fysiske bøker også brukt. Samtlige informanter (både for GT og NT) bekrefter at man særlig sammenlignet med de skandinaviske oversettelsene, og særlig med de siste oversettelsene fra Sverige (med oversettelsen Svenska Bibeln 2000, der NT utkom i 1981) og Danmark (med den autoriserte danske bibeloversettelsen fra 1992). Disse er også nevnt i prinsippene som relevante for oversettelsesarbeidet. I tillegg så man til andre norske oversettelser, som blant andre Gunnes, NB88 og BF97 – og ikke minst til Bibelselskapets tidligere utgaver. Alle disse utgavene er inkludert i et dokument kalt «Oversikt over hjelpemidler og bibeloversettelser» i det

---

329 Korrespondanse 29.9.16.

digitale arkivet.³³⁰ Denne oversikten var til «oversettere/teologisk konsulent». I denne oversikten er for øvrig den franske TOB-oversettelsen inkludert, og flere parallellutgaver av NT som inkluderte tyske og engelske oversettelser.³³¹ Siden oversetterne, OU og redkom flittig benyttet seg av disse ressursene,³³² har jeg sammenlignet disse oversettelsene med de aktuelle gjengivelsene i oversettelsesprosessen.³³³ Bruken av eksegetiske kommentarer ser ut til å ha variert fra person til person, og fra gruppe til gruppe.³³⁴ Walters Bauers gresk-tyske leksikon står for øvrig på listen over hjelpemidler, i likhet med den engelske versjonen av denne (*BDAG*). Overordnet ser andre bibeloversettelser ut til å ha vært et av de viktigste referanseverktøyene i arbeidet med Bibel 2011.

---

330 BS, digitalt arkiv.

331 John R. Kohlenberger, *The Precise Parallel New Testament* (Oxford: Oxford University Press, 1996); *The Complete Parallel Bible: Containing the Old and New Testaments with the Apocryphal/Deuterocanonical Books: New Revised Standard Version, Revised English Bible, New American Bible, New Jerusalem Bible* (Oxford: Oxford University Press, 1993); *Hexapla – Sechs Bibelübersetzungen in Einer Übersicht*, bd. 5 (Wuppertal: Brockhaus, 1997); *Nya Testamentet i sex versjoner* (Örebro: InterBible, 1993).

332 Bekreftet av Aasgaard (korrespondanse 21.7.16) og Johnstad (korrespondanse 22.4.16). Sammenligningen skjedde også i OU. Daværende OU-medlem Hallvard Hagelia beskriver dette: «Vi hadde de norske oversettelsene (N030, NO 78, NB[88(/07)]) og Bibelen Guds ord), den svenske Bibel 2000 og den nyeste danske på bordet, men også franske TOB, ulike engelske og tyske ble også konsultert. Men særlig konsulterte vi NO 78, den svenske og den danske.» Korrespondanse 2.4.15.

333 I NT har det vært mulig å spore at følgende oversettelser ble brukt til sammenligning (foruten Bibelselskapets tidligere utgaver): SO2000, DO92, Gunnes, BF97, NB88, NRSV, REB, NAB, NASB, NJB, KJV, Douay-Rheims, Amplified, NIV, TOB, Zürcher, Luther og Elberfelder. De tre siste tyske oversettelsene er inkludert i parallellversjonen *Hexapla* (se note ovenfor), og Johnstad (korrespondanse 22.4.16) forteller at man nok særlig konsulterte disse tre (blant de seks i *Hexapla*). Derfor har jeg kun sammenlignet med disse tre i den senere sammenligningen.

334 Primærversetter Aasgaard forteller at han først og fremst brukte dette i tvilstilfeller. Johnstad forteller at «det var en selvfølge under oversettelsesarbeidet – i flere faser – å konsultere eksegetiske kommentarer (og selvsagt alle bindene i UBS-seriene i *A Translator's Handbook* og *A Translator's Guide*)». Korrespondanse 25.1.15. Aasgaard sier han «konsulterte dem noe». Korrespondanse 2.1.16. Aschim forteller om bruken i GT-arbeidet: «Handbook-serien brukte vi i liten grad. Enkelte primærversettere mer enn andre. Vi har nok hatt den i sidespeilet, men mange av bindene opplevde vi vel for grunne.» Korrespondanse 13.4.16.